

LA REVOLUCIÓ DE 1868 A INCA

S. GUAL TRUYOL

A la vila d'Inca fou on més transcendència tingué la Revolució Nacional de Setembre de 1868. En els disturbis dels carrers que hi tingueren lloc el dia 2 d'octubre resultà mort un home i hi hagué més de trenta ferits. Ens referim als fets succeïts dins la comarca del Rai-guer. A Palma, la capital, varen ser més greus i es mantingueren els disturbis durant dos dies.

Però vegem els inicis d'aquesta convulsió i com es varen desenvolupar els fets.

El 18 de setembre d'aquell any, el contraalmirall Juan Bautista Topete, comandant del port de Cadis, s'insurgeix amb l'esquadra allà fondejada amb el crit de *¡Viva España con honra!* El secunden els generals Serrano i Prim així com els polítics Figueras, Pi y Margall, Castelar...

Seguidament, forces militars comandades pel general Serrano, duc de La Torre, surten de Cadis cap a l'interior de la península. Ja a Còrdova, al pont d'Alcolea, s'enfronta amb l'exèrcit isabelí procedent de Madrid. Venceren els insurrectes i suposà aquesta batalla la victòria definitiva de la Revolució.¹

La reina, Isabel II, el dia 30 de setembre, des de Lequito (Biscaia) abandona Espanya i es dirigeix a França. El seu regnat havia acabat. Va ser la seva època (1843-1868) pròdi-ga en lluites de tot tipus en tota la geografia hispana. Les guerres generalitzades i les dis-sensions polítiques internes conduïen irremissiblement a una revolució popular encapçalada per militars.

Arribat a Madrid el general Serrano, estableix un Govern Provisional. A la resta de ciu-tats s'havien constituït les Juntas Revolucionàries. Les manifestacions de goig s'hi prodiga-ren a totes. L'arribada del general Prim a Barcelona, després d'aconseguir el suport de tota la costa llevantina, fou d'un entusiasme total. Els *vivas* a la llibertat se succeïen en tot l'àm-

¹ En aquest fet d'armes hi combaté un alferes acabat d'ascendir anomenat Agustín Luque Coca i pel seu destacat comportament va ser ascendit per mèrits de guerra a tinent. Tenia 17 anys. (Document núm. 1).

bit peninsular, però a la majoria de ciutats les demostracions de sana alegria ràpidament es convertiren en disturbis, guirigalls i cremes indiscriminades en les quals el quadre d'Isabel II era denominador comú.

Tardà uns dies a arribar la notícia a Mallorca. El vaixell-correu de Barcelona ancorà a Alcúdia el dia 1 d'octubre, a les sis de la dematinada, i en aquest port començà a estendre's la notícia. El batle d'aquesta ciutat comunicà per telègraf² al governador de les Balears: *Alcudia pronunciada como Madrid y Barcelona*. Fou la primera població mallorquina que conegué la notícia i que se sumà a la proclamació en plena connivència de Topete.

El conductor de la valisa es dirigí ràpidament cap a la capital. Passà per Inca, on havia de renovar la cavalcadura, però en aquesta ciutat i en les restants viles fins a Palma no es divulgà la notícia. A Santa Maria, el capità general disposà que fos confiscat tot el correu, però no aconseguí mantenir-ho en secret. Els estudiants i altres passatgers arribats de Barcelona ben aviat divulgaren el moviment revolucionari a la Península.

Era una revolució que ja s'intuïa des de feia alguns anys, de manera que a començaments de setembre ja s'havia ordenat al governador, i aquest als batles de tota Mallorca, que «*uno de los principales deberes era la conservación del orden público*»³. Al mateix temps, el capità general José de Reina y Frias de la Torre organitzà un *passeig militar* amb un batalló del Regiment Galícia i l'esquadró de cavalleria, que recorregueren un àmplia zona de l'illa i pernactaren als pobles, per tal de tranquil·litzar la població. Això no obstant, el dia 21, coneixedor dels fets a Cadis, decretà l'estat de guerra a la província.

Poc valdrien aquestes mesures ja que, com s'ha dit, ben aviat s'establí a Palma una junta revolucionària després de les notícies arribades amb el vapor-correu d'Alcúdia, junta que assumiria tot el comandament de la província. Com a primera mesura, s'«aconsellà» al capità general que es retiràs a Palau, que aquarteràs les tropes i que a les imprescindibles guàrdies que quedassin, se'ls ordenàs que no disparassin, que no fessin ús de les armes.

I no tardà el poble a exaltar-se al crit de *¡Viva la libertad!* Però aquests i altres crits a poc a poc es convertiren en llibertinatge descontrolat. Sobre les cinc del capvespre, amb gran guirigall, es concentrà una multitud de gent a la plaça de Cort i a crits exigiren que se'ls llançàs el quadre d'Isabel II. Un cop aconseguit, el cremaren juntament amb altres efectes de l'acabada de saquejar caserna de la Guàrdia Municipal, amb els quals mantingueren una crepitant foguera al centre de la plaça. Els desordres creixeren i es repetiren les fogueres davant Hisenda Pública, després a Duanes; es cremaren arxius i es destrossà tot allò que es trobava. A la plaça de la Reina començaren l'enderrocament de l'artístic monument, dedicat a la sobirana i erigit al centre d'aquesta plaça. Foren cremats els carruatges del batle i del visitador de consums i igualment saquejades part de les seves cases. S'incendiaren els burots i se saquejaren l'Administració d'Hisenda, els estancs... Hi hagué intents a la residèn-

2 Alguns historiadors donen com a ja suprimit en aquestes dates el telègraf d'Alcúdia, Inca i Sóller. Així seria en les dues darreres, però no a Alcúdia com es confirma posteriorment.

3 *Diario de Palma*, 2 de setembre de 1868.

cia del governador civil i registrador de la propietat, robatoris en cases particulars i, fins i tot, es registraren violacions a dues dones. Una providencial i pertinaç pluja aconseguí que minvassin les extorsions i els desordres en aquell desafortunat capvespre. Però els nefasts propòsits que s'anunciaven per al dia següent eren inquietants.

Els esdeveniments a Inca

La diligència sortida de Palma a la dematinada del dia 2 duria la notícia a Inca. Arribà sobre les nou i mitja i ràpidament es propagà el que havia succeït a Ciutat i la generalitzada revolució a tota la Península. Tots els passatgers contaven amb tots els ets i uts el que havia passat a Palma i el que es preparava per a aquest dia 2.

No tardaren a acudir a la plaça Major i al carrer de la Sala un bon nombre de desenfocats amb ganes d'armar sarau. Semblava obligat imitar el que havia succeït a la capital i donar fe d'un ardent desig revolucionari que solucionàs tots els seus mals, inclosos la sequera, escassetesa de provisions, pèrdua de collita... un alleujament de les seves desventures.

A l'Ajuntament ja s'havia constituït la Junta Revolucionària, presidida pel jutge José López Vasquez i «*figurando entre ellos el capellán Sr. Gener y el joven abogado Sr. Moncadas...*» i segons acta de sessió extraordinària d'aquell mateix dia que deia així:

En la Villa de Inca de la Provincia de las islas Baleares día 2 de Octubre de mil ochocientos sesenta y ocho. Esta Villa secundó el Alzamiento Nacional iniciado en Cadiz habiendose constituido en el acto una Junta Provisional de Gobierno que asumió las atribuciones de la Municipalidad por haber resignado el mando el Alcalde D. Martín Sastre y demás individuos del actual Ayuntamiento. (Document núm. 2)

Seguim amb els successos ocorreguts:

Els veïns més turbulents iniciaren els desordres demanant a crits el quadre de la reina que estava a la sala de sessions, quadre que els fou llançat des d'una de les finestres i que ben aviat fou destrossat i cremat⁴. El primer desig se'ls havia concedit i com es podia preveure a continuació demanaren i exigiren documents de l'Arxiu Municipal, papers de Secretaria... per poder alimentar la foguera organitzada al centre de la plaça. Alguns lligalls volaren per les finestres de la Sala i no semblaven satisfer-se els desitjos de la turba.

En aquells anys, per raons desconegudes, no hi havia Guàrdia Civil a Inca, com tampoc Guàrdia Rural, recentment dissolta. Però sí que hi havia, afortunadament, un petit destacament de Carrabiners sota el comandament del capità Matías Rico. Tenint coneixement del que succeïa a la plaça Major, acudí amb la força del seu comandament a l'Ajuntament per prestar la protecció o ajuda que la Junta proposàs per evitar majors desordres. També

4 Curiosament, anys després, pel maig de 1875, el consistori inquer es negava a col·locar el retrat del rei Alfons XII a la sala capitular al·legant els edils republicans que set anys abans s'havia cremat el valuós marc daurat propietat de la corporació... i que no s'havien de malgastar així els diners.

hi acudiren amb el mateix propòsit l'administrador de rendes, José Pérez y Pérez, acompanyat dels seus fills Anacleto i José, tots dos oficials de l'Administració militar.

I en bon moment arribaren, ja que acalorats els esvalotadors ja exigien el cap d'un dels regidors i la d'un agutzil. Davant el silenci a aquestes peticions s'intentà penetrar a l'Ajuntament per fer-se amb els indicats funcionaris. No s'avenien i cada cop eren més violents els seus intents. La decidida actitud del capità Rico oposant-se al desafur evità un possible desastre.

Afortunadament, el passat any, el capità general de les Illes havia publicat un ban en el qual s'ordenava que fossin lliurades a l'autoritat local totes les armes blanques o de foc (document núm. 3)⁵. És per creure que efectivament no en tenien i així es confirmaria en els reiterats assalts per penetrar a l'Ajuntament. Així, foren suficients per detenir-los l'enèrgica actitud del capità de Carrabiners amb el suport dels fusells amb baioneta calada que mostaven per les portes.

Davant la dificultat de continuar amb les seves pretensions a la casa consistorial, decidiren cercar objectius més propicis i optaren per les dependències de la Administración de las Estancadas (sic), on podrien trobar tabac i diners. I cap al carrer de Sant Bartomeu es dirigí el vociferant grup. Se n'adonà l'administrador Sr. Pérez i decidí acudir-hi amb els seus fills. Allà quedaven indefenses la seva esposa i dues nines. Fer-ho sense cap tipus de protecció era molt aventurat i sol_licità ajuda al capità Rico, qui els assignà un caporal i tres carrabiners armats i amb prestesa se n'anaren els set cap a l'estanc de sal i tabac al carrer de Sant Bartomeu⁶.

Quan s'aproximaren a l'edifici de l'estanc ja notaren el tumult del cada vegada major grup, i no fou fàcil obrir-se pas entre els esvalotadors per arribar a les portes de la casa. Una vegada que hi foren, el Sr. Pérez es feu sentir, qui tractà d'explicar-los la seva postura adherint-se a l'alçament nacional, però que era responsable dels interessos de la nació que li havien encomanat, que si volien alguna cosa i estigués al seu abast els la concediria.

Com si ja estiguessin confabulats, demanaren a crits:

— *Volem tabac, volem tabac!*

El Sr. Pérez entrà a l'establiment i en sortí amb unes capsas de cigars amb la creença que serien suficients per calmar-los. Les donà al més pròxim i entre empentes i manifesta cobdícia ben aviat els acabaren. No els semblà suficient el que havien rebut i seguiren insistent. A més de tabac demanaven diners. D'entre el tumult regnant, algú llançà una pedra que ferí l'administrador. Seguí una pluja de pedres que obligà l'administrador, els seus fills i els

5 Ban del capità general José García de Paredes y Losada ordenant recollir tot armament.

6 Lloc no suficientment documentat, encara que sí quatre anys després se situava al començament d'aquest carrer un recaptador d'imposts o administrador de rendes segons el Padró de 1872.

carrabiners a entrar a la casa.

A partir d'aquest moment, valent-se de material de construcció d'una casa veïna, el llançament contra les portes i les finestres fou massiu. No es torbà a caure'n alguna feta miques veient-se els assetjats en evident perill per les seves vides. El Sr. Pérez distribuï els quatre carrabiners, un a cada finestra més afectada i porta, i ell acudia allà on era més necessari i on més difícil es feia la defensa. Sonaren els primers trets enlaire que no aconseguiren dissuadir els assaltants i després de la primera sorpresa novament l'empengueren amb més energia potser. Més d'una hora durà la porfídia i l'empait era incessant. Nous trets s'hagueren de fer, que més que dissuasoris ja serien a ull cap a les cames.

Se sentiren els trets des de l'Ajuntament i el capità Rico comprengué que els seus carrabiners i l'administrador es devien trobar en seriosos problemes ja que es veien obligats a usar les seves armes. Sol·licità el suport de la junta per anar a auxiliar els presumiblement assetjats. Un cop hi arribaren, els esvalotadors no s'apartaren i es disposaren a enfrontar-s'hi. Aquell carrer d'Inca hauria pogut ser l'escenari d'un gran desastre. El capità Rico, només amb vuit carrabiners afrontà l'envit, ordenà una descàrrega tancada enlaire i seguidament carregaren amb baioneta calada, acció que aconseguí dispersar el grup assaltant i que quedàs lliure l'accés al local de les Estancades.

Poc temps després, reagrupada la turba, seguiren en l'afany amb crits i més pedrades. Hagué de sortir novament l'escamot, ja amb dotze homes i amb el capità al seu davant que en enèrgica batuda aconseguiren dispersar els assaltants per diferents carrers.

El balanç final era lamentable. Segons relata Bibiloni Corró, «*resultaron un muerto y más de treinta heridos, algunos de los cuales murieron a los pocos días...*»⁷, tots produïts quan hi hagué l'assalt a l'administració, abans de l'arribada del capità Rico.

Al carrer només hi quedà el cadàver d'un d'aquells assaltants. La seva afligida família sol·licità a la Junta poder recollir-lo, però aquesta, per ignorades raons, en principi no ho autoritzà, segurament perquè esperava que es buidassin els carrers i pogués el jutge procedir al seu aixecament. Segons dades de l'Arxiu Parroquial d'Inca, figura el dia 2 la defunció del «*joven de 26 años, Antonio Perelló Figuerola, soltero, hijo de Pedro y Margarita, sin disposición alguna. Doy fe Antonio Sastre, Rector*»⁸ i, sense altres detalls, ben bé podria ser la víctima en aquests successos.

Els esvalotadors no es donaven per vençuts i més enardits que mai es preparaven per, novament, amb millors mitjans, realitzar un nou assalt a l'Estanc. La Junta de Govern no solucionava res, no sabia quin partit havia de prendre, tal vegada atemorits davant el caire que anaven prenent els esdeveniments, tal vegada en presumpte tolerància cap a una

7 No es compta amb confirmació documental sobre el nombre de ferits ni del fet que alguns moriren al cap de pocs dies.

8 Dades facilitades per Gabriel Pieras, procedents de l'Arxiu Parroquial de Santa Maria la Major, Llibre Sacramental, tom 200, pàgina 21 revers.

«sublim expansió» com ho qualificava la Junta de la Província.

Davant aquest estat, el Sr. Pérez, responsable directe dels Fons de l'Estat, sol·licità al capità de Carrabiners que li permetés dipositar-los en el seu quarter, situat al carrer dels Paraires, entre el de la Glòria i el de Martí Metge. El capità hi accedí i allà es traslladà abans que no es fes de nit, ben igual que tota la família de l'administrador, atès el deplorable estat en què quedà l'edifici de les Estancades. D'aquests moviments l'administrador en donà compte a la Junta i, al mateix temps, demanà que es trametés per correu extraordinari a la Junta de la capital i al nou governador Mariano de Quintana notícies de tots els canvis que hagué de realitzar. I, fins i tot, féu el lliurament formal de la clau de l'Administració, «*donde existían en depósito los efectos de las estancadas*»⁹.

Al dia següent, el capità Rico sabé que els esvalotadors s'estaven preparant per assaltar el mateix quarter per apoderar-se dels fons que allà s'havien dut; aquest era el seu objectiu. L'administrador Sr. Pérez comprengué que comprometia a tots amb la seva presència i resolgué traslladar-se a Palma i allà donar compte a tots del que havia succeït. Abans feu el reglamentat lliurament dels fons que havia aconseguit salvar.

A Palma, com es temia, continuaren els desordres el dia 2 i, fins i tot, amb major animadversió. Als carrers dominava el llibertinatge i el desenfrenament. S'assaltà la Duana i es procedí al saqueig. Les turbes acabaren amb el total enderrocament del monument a la reina. Hi hagué extorsions i abusos en cases de beneficència, en jutjats... i en un forcejament amb soldats que guardaven un edifici, hi hagué un tret fortuït que causà la mort al paisà Bartolomé Costa, qui tenia per costum vendre patates a la plaça del mercat.

Al migdia, la Junta Provisional de Govern de la Província edità un escrit en forma de ban dirigit a BALEARES. Un escrit que semblava dissimular —tal vegada justificar— els desafurs comesos. Es parlava d'una *sublim expansió* i, fins i tot, es deia que la Junta *aconseguí reprimir* i establir l'ordre en els moments d'*entusiasme*. Però, finalment, més conseqüent, feia un crida a l'ordre, a la moralitat i a l'honradesa (Document núm. 4)¹⁰.

I seguiren altres dos bans més severos i ajustats a la realitat d'aquells dos primers dies d'octubre. En el primer ja es parlava de *lamentables escenes* i que caldria optar pel més excessiu rigor contra els qui faltassin al seu deure. En el darrer, acusava ja la realitat del que havia succeït, «*habiéndose repetido escenas desagradables [...] resulta la Junta a reprimir las con mano fuerte y a todo trance*». A continuació, disposava una sèrie de mesures encaminades a eradicar tot conat de disturbis (Document núm. 5)¹¹.

Tota la comarca del Raiguer es mantingué més bé tranquil·la. A la majoria de les viles

9 Tabac, sal, paper timbrat i segells.

10 Biblioteca Bartolomé March, Colección de Bandos.

11 *Revolución de Septiembre en Mallorca*, M. Bibiloni Corró, 1871.

passà desapercebuda la Revolució i no les afectaren les expansions tumultuoses de Palma, Inca i algunes altres. Només unes petites «alegries» a:

Búger: *Vivas y mueras* i crema del quadre de la reina.

Caimari: crema del mobiliari de l'escola i del quadre de la reina.

Alaró (fou el dia 3): *Vivas y fueras*, repicada de campanes i cinc canvis de batle.

A les restants (Marratxí, Santa Maria, Consell, Binissalem, Lloseta, Mancor, Selva i Campanet), tranquil·litat total.

Fins i tot, a les properes al Raiguer, com sa Pobla, no hi ocorregué res, ni tan sols es cremà cap quadre. En canvi a Llubí, el dia 3 els esvalotadors exigiren a acovardits veïns *pa i sobressada* per torrar a les fogueres organitzades.

Les viles de Mallorca on més disturbis hi hagué foren, a part d'Inca, Lluçmajor, Felanitx, Artà, Andratx, Santanyí i Porreres.

El dia 3 d'octubre començà tranquil —llevat d'Alaró i de Llubí— i així anà millorant a tota l'illa. Havia passat l'enrenou, el lamentable desfogament semblava que havia acabat.

Què pogué influir en aquella col·lectiva descàrrega d'adrenalina? Possiblement hi influís la pertinaç sequera que es patia, la conseqüent pèrdua de les collites, les contribucions de consums, alguns abusos de certs empleats de l'Administració... Pel que fa al cas d'Inca, políticament no pareixia que hi hagués, en aquells dies, cap enfrontament de pes com per propiciar aquells fets. Ni tan sols les desavinences acostumades —que hi eren per uns bancs— podien justificar tanta duresa. El govern d'Isabel II es patia, però passava més bé ignorat a tota la comarca. Fou en els més alts nivells nacionals on es confabulà la rebel·lió. A partir d'aquestes dates, allò de la *República* començaria a ser un concepte més conegut, però en aquells dies la massa que organitzà la revolta no sabia exactament el seu significat.

I fou molt ben acollida la notícia que en els estancs el preu del tabac i el de la sal seria la meitat del que regia anteriorment, malgrat que no durà molt la rebaixa.

I encara que suposi sortir-nos del tema, permeteu-me comentar una curiositat de la nostra història local, fet succeït en aquells dies.

Segons una antiga crònica d'Inca, com ja s'ha insinuat, sí que hi hagué en aquells dies un petit problema que suscità discussions en el veïnat. Pel caire curiós i anecdòtic, val la pena citar-lo.

A la tranquil·la vila d'Inca de 1868, a l'espaiosa plaça de l'Església, «aparegueren» en pocs dies una llarga sèrie de bancs de pedra. Resumidament es contava així:

«Cuatro hileras de asientos de piedra, es decir, treinta y seis asientos (...) quedando convertida la plazuela, que tan despejada era, en un verdadero laberinto del cual apenas se puede salir (...) Obra que lastimó el corazón de los religiosos moradores de Inca (...) y que el pueblo vio con hondo pesar...»

I ja teníem els inquers enfrontats per aquesta profusió de bancs. Hi hagué polèmica i discussió en tots els nivells socials, però això sí, respectant les opinions i sense que la qüestions transcendís. Això s'esdevenia a la darrerria del mes de setembre de 1868 i en aquells temps els carrers d'Inca no gaudien encara del benefici de l'enllumenat públic i durant les obscures nits d'hivern era molt dificultós travessar els carrers o places i més si estaven sembrades amb trenta-sis seients de pedra! I deia el cronista que firmava com a «Z»:

«Sabido es que cuando la campana da aviso de que algún enfermo ha de recibir el Santo Sacramento de N. S., los religiosos de Inca acuden en tropel a la Iglesia para acompañar a su Divina Magestad. ¿Y estando la plaza sembrada de tantos tropiezos, no habrá numerosos lastimados por cumplir con un acto de piedad? (...) Si se intentó hacer un paseo público, nada se ha logrado, porque un paseo que a penas tiene 25 pasos de largo, no es digno de este nombre. Colóquense estos asientos de piedra de trecho en trecho en la carretera de Alcudia y tendremos uno de los paseos más hermosos de la isla».¹²

I es mantingueren les discussions: el batle deia que no havia intervingut en aquells bancs; alguns regidors volien donar l'ordre de llevar-los i altres, tot el contrari. I com sempre. Es demanava al batle que els desmuntassin o que s'il·luminàs la plaça degudament. I el mestre picapedrer reclamava *«vergüenza da decirlo, que se le pagara la piedra de los asientos (...)»*, cosa que encara no s'havia fet.

Amb aquestes polèmiques es trobava el nostre poble a la darrerria del mes setembre. Féu falta tota una revolució nacional perquè s'oblidassin dels bancs i passassin a aspectes més seriosos.

Es mantindrien els bancs, però amb la deguda il·luminació. Possiblement eren els mateixos que encara figuraven a la dècada dels vint d'aquest segle i que les persones més gran recordaran.

Però tornem als esdeveniments conseqüència de la Revolució, revolució que ja era *«completa en toda España sin tener que lamentar desgracias, si exceptuamos lo que hubo en Zaragoza y Baleares, debidas a malas sugeriones, a venganzas particulares...»*.¹³

El mateix dia 3 d'octubre, aconseguida ja la calma, arribà una ordre del Govern de la Província en el sentit que fos dissolta la Junta i que en el seu lloc establís el consistori que exercia l'any 1856 —deu anys abans. I convocats per la Junta prendran possessió dels seus

¹² *Diario de Palma*, setembre de 1868. Crònica tramesa des d'Inca.

¹³ *Historia General de España*, Modesto Lafuente.

antics càrrecs. En comparegueren sis: el batle Juan Coll, Jorge Reus, Rafael Ramis Buades, Domingo Alzina, Antonio María Vich i Jaime Bennassar. La resta ja eren morts (Document núm. 2).

Constituït aquest antic consistori i després d'una minuciosa investigació dels fets ocorreguts el dia 2, es procedí a detenir els més significats capítots.

En l'Arxiu del Tribunal Superior de Justícia —després d'una prolongada recerca— s'ha pogut trobar un escrit del Jutjat d'Instrucció d'Inca sobre una:

*«Causa formulada contra Bartolomé Ferriol como promovedor de desórdenes públicos [...] causa compuesta de una pieza de 105 folios útiles».*¹⁴

Altres causes instruïdes sobre els successos del 1868 s'enllestiren l'any següent, per la qual cosa és molt possible que la que citam sigui sobre el que s'esdevingué a l'octubre de 1868. Trobar aquesta «causa clarificadora» no serà fàcil ni de pocs dies. Però esperem que podrà aconseguir-se.

I un nou problema es presentà en aquelles dates a Inca: el de la presó. Des de feia molt de temps la nostra vila patia la manca d'un lloc adequat per a aquesta finalitat. El que es tenia al claustre de Sant Domingo resultava petit i miserable. Efectuades les detencions d'aquells dies, la presó era, sens dubte, insuficient i com a conseqüència de certa «*agitación en la cárcel hubo necesidad disponer fueran custodiados por fuerzas de Carabineros*».

I aniria complicant-se la qüestió. El capità de Carrabiners de sobte rebé un escrit del cap del Cos en el qual li ordenaven, segons el que havia disposat el capità general, que la força a Inca «*pasara inmediatamente a ocupar los puestos que antes tenían*».

El capità Rico comunicà el 8 d'octubre a l'Ajuntament inquer que pensava abandonar Inca amb la força sota el seu comandament el dia següent. El destacament de Carrabiners era, de moment, l'única força armada a Inca i que prestava imprescindibles serveis a la presó. Es reuní el consistori i, plantejat el problema, per decisió unànime s'acordà:

*«Decir a dicho capitán que para el resguardo de los muchos presos que existen en la cárcel de este partido, y para su seguridad convenía permaneciera a disposición del Ayuntamiento una fuerza de veinte y cinco hombres y que para salvar la responsabilidad de dicho capitán se pasase comunicación al Sr. Gobernador de la Provincia para que por su conducto este acuerdo llegue a noticia del Excmo. Sr. Capitán General...».*¹⁵

Però l'aglomeració a la presó persistia i d'aquesta manera hi eren probables noves agitacions i disturbis. Al final de mes, el jutge d'Inca José López Vásquez es veié obligat a

14 (Document núm. 6) Document datat a Inca el 22 de setembre de 1869. Arxiu del Tribunal Superior de Justícia de Balears.

15 (Document núm. 7) Acta de la sessió del 8 d'octubre de 1868. Arxiu Històric Municipal d'Inca.

dirigir-se al regent de l'Audiència per donar compte que, malgrat que s'havien habilitat altres habitacions del convent, el nombre de presos era excessiu:

«Que en la actualidad son cuarenta y seis los presos esperando se aumente el número de un día a otro y que en realidad no puede albergarse más de veinte a veinte y cuatro en buenas condiciones higiénicas y con la seguridad debida...».

El problema de cabuda era evident i sol·licitava el jutge que fossin traslladats a la presó de Palma alguns dels presos. Fou atesa la petició i a començament del mes següent foren enviats onze presos cap a la capital. Hi havia la possibilitat de traslladar uns vint-i-cinc presos, però segons el jutge d'Inca, el onze *«eran suficientes para lograr los deseos que motivaron mi comunicación...»*.¹⁶

La sessió extraordinària del dia 8 a l'Ajuntament fou pròdiga en noves ordres del governador de la província; algunes eren endarrerides, però totes feien referència a la Revolució. Es llegiren diferents butlletins oficials, d'entre els quals destacarem els més importants:

BO núm. 119

(2 d'octubre) *«Se recordaba el deber de la Junta de mantener el orden público...».*

BO núm. 120

(4 d'octubre) *«Que cesaran las Juntas donde ya funcionan los nuevos Ayuntamientos».*
«Que sean expulsados los individuos que pertenezcan a la Compañía de Jesús».

BO núm. 121

(5 d'octubre) *«Autorizando a los pueblos para celebrar las ferias que tenían señaladas».*
«Permitiendo la libre reunión de los ciudadanos para tratar de asuntos políticos con solo aviso previo».
«Suprimiendo la Guardia Rural y autorizando puedan quedar en el Ayuntamiento los que sean necesarios y merezcan su confianza».

BO núm. 122

7 d'octubre) *«Se pongan en conocimiento de la Junta Provincial los robos y otros excesos punibles cometidos estos días».*

BO extraordinari

(7 d'octubre) *«Participando que el General Serrano, Duque de la Torre, es reconocido el día 4 por la Junta Revolucionaria de Madrid como General Jefe del Ejército Español e investido de cargo para formar Gobierno Provisional».*

¹⁶ (Document núm. 8) Arxiu Històric del Regne de Mallorca. Real Acuerdo. Exptes. 3 y 30 (1868 - 69).

Ofici del 8 d'octubre «*Notificando acuerdo de la Junta Provincial se haga entrega interinamente, previo inventario, de la Administración subalterna de Estancadas de este partido a D. Andrés Ballester con la fianza que tenía prestada su antecesor D. José Perez y Perez*».

I als pocs dies, i com a continuació de l'anterior escrit, se sol·licitava a l'Ajuntament que es facilitassin els auxilis necessaris a Benito González, oficial de l'Administració d'Hisenda, que arribava a Inca comissionat per instruir expedient per esbrinar les causes que motivaren la sortida de José Pérez de la Subalterna del poble. Què passava amb el Sr. Pérez?

Per a la seguretat i el sossec de la vila, la Junta i l'Ajuntament tingueren a la seva disposició: carrabiners, exguàrdies rurals i alguns paisans. Durant els quinze primers dies d'octubre a partir del dia 2 els mantingueren concentrats i sota les seves ordres directes. I calgué alimentar-los, cosa que ocasionà unes despeses fora de pressupost. Foren les següents:

«1ª cuenta: *Ciento cuarenta y ocho escudos trescientos maravedises*.¹⁷

»2ª cuenta: *Ciento veinte y ocho escudos novecientos maravedises. Ambas para la manutención de los Carabineros y paisanos de este vecindario que la Junta de este pueblo tuvo a sus órdenes para conservar el orden público el tiempo que estuvo alterado con motivo del pronunciamiento.*

»3ª cuenta: *Catorce escudos cuatrocientos maravedises por los jornales devengados por dichos paisanos y demás gastos hechos por dicho motivo.*

»4ª cuenta: *Cinco escudos por los jornales de seis paisanos que se proporcionaron al Capitán de Carabineros para conducir pliegos a diferentes puntos día 1º de octubre próximo pasado*».

I en aquells dies, atès l'inusual trasbals de butlletins, escrits, ordres, notificacions, etc., —urgents la majoria— no fou suficient usar el servei ordinari de la diligència ni els paisans assignats al capità Rico i calgué cercar agents extraordinaris. I foren aquests, els peons caminers. En un principi, no se'ls pagava res pels seus serveis extraordinaris, i ells feren la reclamació, plantejant una justificada querella. L'Ajuntament ja estava a punt de fer fallida totalment. Però se'ls havia de pagar, no hi havia una altra alternativa «*y el Ayuntamiento considerando justa la reclamación acordó se les pagara por cada día que resulte haber prestado servicios extraordinarios por cuenta de la Municipalidad fuera de su distrito, cuatro reales*». La ruïna.

De mica en mica, Inca i tota l'illa anaven tornant a la normalitat. Acabà el 1868 i

17 L'escut de plata equivalia a deu rals de billó i el maravedís era la trigèsima quarta part del ral de billó.

començà el 1869 amb relatiu sossec, encara que l'ambient polític nacional era una mar de dubtes ple d'interrogants. Inca, aleshores, no presentava problemes seriosos al governador, com tampoc a la Diputació. En canvi, molts altres municipis no els deixaven tranquils.

La revolució, això no obstant, no semblava resolta definitivament. Restava en l'ambient certa espessa boira que no es dissipava amb facilitat. Feia falta un revulsiu, un nou esdeveniment reconciliador que contentàs el poble sencer. Tal vegada una nova **constitució**?

A Madrid, el Govern Provisional es debatia entre projectes per intentar aconseguir una tranquil·la transició enfocada a una definitiva meta. Els generals Serrano, Prim i Topete, juntament amb els polítics Figueras, Pi y Margall, Castelar i Salmerón, eren les figures preeminentes de la política nacional. El general Serrano havia format el 8 d'octubre una govern provisional i al febrer de 1869, obertes les Corts Constituents, passà a exercir les funcions de poder executiu i s'ocupà, seguidament, de projectar una nova **constitució**. S'hi acceptà la monarquia i, com que no hi havia rei, s'elevà a regent el general Serrano. Mentrestant, el general Prim començà a cercar per tot Europa un futur rei d'Espanya que pogués assegurar en el moment oportú una nova casa regnant.

Als pocs mesos s'aprovà la nova constitució que semblava que havia d'acabar amb la Revolució de 1868 i havia de donar lloc a la pau duradora.

A Inca, en sessió del dia 4 de juny, el consistori era assabentat de la comunicació del ministre de la Governació segons la qual quedava definitivament votada la nova Constitució Espanyola que s'havia de promulgar el dia 6. El governador de la província encarregà als ajuntaments que:

«se preparen los medios que más agradables sean al vecindario para celebrar el grandioso acto. Que se promulgase el día 13 con un Te-Deum en la parroquia e iluminaciones públicas invitando a las demás autoridades y al vecindario a los actos por medio de un pregón».

No s'especificaven degudament els actes a celebrar. No diferirien gaire dels celebrats en l'anterior de 1837 que no quedava molt distant. Pel caire curiós i perquè són rituals ja perduts, val la pena ressenyar-los:

S'ordenava que s'efectuàs la promulgació *«en el paraje más público y acostumbrado con toda la ostentación que permitieran las circunstancias locales [...] debiendo reunirse todos los vecinos de la parroquia con el Ayuntamiento, autoridades y empleados públicos [...] que se hiciese un tablado para en él leerse la **Constitución** y que la benemérita milicia nacional (si la hubiera) hiciese algunas descargas».*

La cerimònia transcorreria així:

Començaria a l'Ajuntament, on jurava el batle primer davant del batle segon. Després el batle primer prendria jurament a tot el consistori. Seguidament, ja a l'església, i en missa

solemne, es llegia a l'ofertori la Constitució i, a continuació, el reverend capellà feia una exhortació al públic assistent. Conclosa la missa, el batle primer pujaria al presbiteri on llegiria la fórmula per al jurament sota la qual el prestaven tots els assistents. Acabats els actes de l'església es traslladaven a la plaça Major, adornada amb riques teles i domassos. El secretari, sobre el cadafal, llegiria la constitució i el batle primer feia els ¡vivas! de rigor i s'acabava amb les descàrregues de fuselleria¹⁸.

Acabats tots aquests solemnes actes, s'oferia a tots els assistents abundant refresc i a la nit no hi faltava la il·luminació general i el ball públic.

Era una promulgació al més alt nivell, però possiblement la de 1869 no fou tan esplèndida, ja que les arques de l'Ajuntament devien estar un mica exhaustes, i tal com s'ordenava, calia fer-se «*con la ostentación que permitieran las circunstancias locales*».

I a tall d'epíleg del que s'esdevingué a Inca:

No es castigà a cap dels esvalotadors que provocaren els excessos del 2 d'octubre. Els dies que estigueren empresonats —fins al seu processament— es consideraren com a suficients.

L'administrador José Pérez y Pérez fou destituït, possiblement per abandonar la Subestancada d'Inca i es veié implicat en una causa que tingué reiterades paralitzacions. Els càrrecs eren diversos, dels quals cal destacar el de suborn a testimonis¹⁹ i el referent a «*unas cajas de cigarros-puros que habían desaparecido de la Administración*». Afortunadament, gràcies a les precaucions de donar coneixement de tots els seus passos, a les sobrades dades favorables i al fet d'haver salvat els interessos de l'Estat amb risc de perdre-hi la seva pròpia vida, es veié lliure de tota culpa.

---

18 Resum de les actes de sessions de l'Ajuntament d'Inca dels dies 20, 25 i 30 de juliol de 1837.

19 *Real Acuerdo. Exp. 45*, 1869. Arxiu Històric del Regne de Mallorca.

APÈNDIX DOCUMENTAL

Document núm. 1

Arxius del Servei històric Militar

Data: setembre de 1868

Assumpte: full de serveis d'Agustín Luque Coca durant el 1868

1ª SUBDIVISIÓN

Don Agustín Luque Coca nació en Málaga el día veintisiete de Noviembre de mil ochocientos cincuenta.

Es hijo del Teniente Coronel D. Juan Luque Ruiz y de Doña Juana Coca Ocaña.

7ª SUBDIVISIÓN

Servicios, campañas y acciones en que se ha hallado.

AÑO 1868:

Finalizó el anterior año en el Regimiento de Infantería «Valencia 23» en clase de Cadete, estando el Regimiento de guarnición en Algeciras.

El día 24 de Septiembre, habiéndose declarado el alzamiento nacional, con su Regimiento embarcó con dirección al Trocadero donde arribó y continuó para Córdoba, llegando el 26 en cuyo día ascendió a Alférez. El 28 se encontró en la batalla de Alcolea a las órdenes del Excmo. Señor Duque de la Torre y por su buen comportamiento fue agraciado con el empleo de Teniente continuando en campaña hasta el 30 que terminó la batalla. Salió para Córdoba y el 2 de Octubre marcha para Getafe. El 8 pasa a Madrid. El 16 a Ciudad Real y el 10 de Diciembre a Málaga encontrándose en las correrías que tuvieron lugar en dicho punto el 32 de dicho mes y siguientes días por cuyas acciones se le fue concedida la Mención Honorífica por los servicios prestados.

Signava el full de serveis parcial el 1882 el comandant graduat cap del Detall, Sr. Antonio Salgado Suárez. Hi ha un segell en tinta que diu: «*Bon de Depósitos de Cangas de Onís*». I un altre amb el lema: «*Dirección General de Infantería*».

Document núm. 2

Arxiu Històric Municipal d'Inca

Lloc i data: Inca, 3 d'octubre de 1868

Assumpte: acta de la sessió del dia 3 en adhesió a l'alçament nacional y restabliment del consistori de 1856

Dia dos de Octubre de mil ocho cientos sesenta y ocho, esta villa secundó el alzamiento nacional iniciado en Cadiz habiendose constituido en el acto una Junta provisional de gobierno que asumió las atribuciones de la Municipalidad por haver resignado el mando el Alcalde D. Martin Sastre y los demas individuos del actual Ayuntamiento.

El dia siguiente tres de Octubre a consecuencia de una orden del gobierno de la provincia del dia dos se restableció el Ayuntamiento que ejercia en el año 1856 cuyos individuos fueron convocados por la Junta de esta villa y posesionados de sus cargos resultando que comparecieron D Juan Coll Alcalde y los regidores D Jorge Reus, D Rafael Ramis y Buades, D Domingo Alzina, D Antonio Maria Vich y D Jayme Bennassar; pues todos los demas que pertenecian al cuerpo municipal en el citado años han fallecido, quedando en consecuencia instalado por la Junta el nuevo Ayuntamiento con los seis individuos arriba mencionados.

En aquesta pàgina no hi figurava cap signatura.

Document núm. 3

Biblioteca de la Fundació Bartomeu March. Col·lecció de bans
(Fotocòpia de l'original)

Lloc i data: Palma, 9 de setembre de 1867

Assumpte: ordre de recollida d'armes a tota l'illa

BANDO.

D. JOSÉ GARCIA DE PAREDES Y LOSADA,

CAPITAN GENERAL DE LAS ISLAS BALEARES.

En cumplimiento de las disposiciones del Gobierno de S. M. y usando de las facultades que me competen por el estado de guerra en que se halla declarado este distrito militar;

ORDENO Y MANDO.

Art. 1.º Todos los paisanos habitantes de estas Islas que tengan armas blancas ó de fuego, las presentarán en el punto que designe la autoridad militar, ó en su defecto la local, dentro de los tres dias siguientes al de la publicacion de este Bando en cada demarcacion, verificándolo los de esta Capital en el Parque de Artilleria.

Art. 2.º Transecurrido dicho plazo se girarán visitas domiciliarias y los que todavia conserven armas en su poder, serán considerados como perturbadores del orden público y entregados al Consejo de Guerra ordinario, que los juzgará breve y sumariamente imponiéndoles la pena de Presidio menor.

Art. 3.º Los Alcaldes serán responsables de recoger las armas, conservarlas y hacer entrega de ellas en la Capital de cada Isla al respectivo Gobernador Militar, á fin de que tengan ingreso en los parques de Artilleria.

Art. 4.º Sin perjuicio de lo prevenido en las anteriores disposiciones, podrán los referidos Alcaldes devolver las armas á personas que ofrezcan garantías y reunan los requisitos necesarios conforme á las instrucciones que al efecto se les comunicarán por el Gobierno de esta Provincia. Palma 9 de setiembre de 1867.

José Garcia de Paredes.

Document núm. 4*Revolución en Mallorca...* de Bibiloni Corró

Lloc i data: Palma, 2 d'octubre de 1868

Assumpte: primer ban de la Junta en què demanava ordre al poble

JUNTA PROVISIONAL DE GOBIERNO

DE LAS BALEARES.

«BALEARES:

»En los momentos supremos que atravesamos, ahora que la Junta Provisional de Gobierno que ayer en medio de vuestra *sublime expansion* nombrasteis, quiere dirigiros su voz, escuchadla Baleares, que ella es hija del *amor inmenso* que os profesa, que siempre ha sentido por este pueblo, tantos años *martirizado por gobiernos opresores*.

»Condicion cuasi inevitable es de todas las revoluciones el seguir en los primeros dias de su triunfo un camino *sembrado de espinas*. Solo el pueblo con su conducta sin ensoberbecerse con el triunfo ni dormirse sobre sus *laureles* puede hacer que el pueblo *saque* el resultado que garantice sus *derechos* y le enseñe sus *deberes*. Los hombres en quienes habeis depositado *vuestra confianza* no faltarán á ella; pero en cambio exigen de vosotros que no obedezcais A otra voz que A la de vuestra honradez, que manchada *ellu* quedará si quisierais lanzaros en brazos del desórden.

»El aura de libertad que respirais será mas dulce si vais á buscarla en una atmósfera de *moralidad* y de justicia. Ayer *pudisteis conocer* que esta Junta *relaba* por vosotros, que por todos los medios *quiso* y *logró* restablecer el órden en los momentos de *entusiasmo*. En cambio de estos servicios la Junta exige de vosotros, *Baleares*, el que cumplais con vuestros deberes como pueblo honrado y libre; que no permitais que vuestros enemigos vean UNA MANCHA sobre esa honradez, un *insulto* á esa *libertad*. No obedezcais á ningun arranque de mal entendido entusiasmo, y demostrad que sois dignos de la libertad que el pueblo vertiendo su generosa sangre sabe conquistarse.

»La Junta espera que tendreis confianza en ella y que escuchareis su voz leal y franca, ayudándola en la difícil tarea que le está confiada para que de este modo pueda en breve daros todos los derechos que os son debidos. Mantened, Baleares, el *orden*; que no *manche* una historia escrita con nobles caracteres cual la de la libertad, ni una *gota de sangre*, ni una sombra de inmoralidad.

»Baleares:

»¡Viva la libertad! ¡Viva el pueblo! ¡Viva la Soberania Nacional!

»Palma 2 de Octubre de 1868.—Presidente honorario, José Miguel Trias.—Presidente, Mariano de Quintana.—Vice-presidente 1º, Joaquin Fiol.—Vice-presidente 2º, José Rosich.—Miguel Estade y Sabater.—Gabriel Reus.—Jacinto Sastre.—Lorenzo Muntaner.—Francisco Socias.—Pedro Antonio Obrador.—Luis Pou.—Félix Campaner.—José Fausto Pomar.—Pedro Antonio Castañer.—Juan Bosch y Ferrer.—Jaime Puig.—Ramon Servera.—Joaquin Rodriguez.—Ignacio Vidal y Bennassar.—Miguel Quetglas.—Guillermo Miró.—Gerónimo Tomás.—Antonio Marroig.—Joaquin Estrada.—Jaime Piña.—Antonio Ferrer.—Domingo Riutort.—Francisco Gacias.—Sebastian Rosselló.—Rafael Palou.—Nicolás Garáu.—Juan Sabater.—Teodoro Ládico.—Bernardo Salleras.—Jacinto Aquenza.—Ramon Ballester, Secretario 1º.—Juan Palou y Coll, Secretario 2º.»

Document núm. 5*Revolución en Mallorca...* de Bibiloni Corró

Lloc i data: Palma, 2 d'octubre de 1868

Assumpte: segon i tercer ban de la Junta en què lamenten certs esdeveniments i decisió de reprimir-los severament

JUNTA PROVISIONAL DE GOBIERNO

DE LAS BALEARES.

(2º BANDO)

«BALEARES:

»A fin de reprimir los desmanes que algunos enemigos del orden se han propuesto cometer atentando *sobre* el sagrado derecho de la propiedad y contra la seguridad individual; convencida la Junta provisional de Gobierno de que todos los verdaderos liberales están altamente interesados en que no tengan lugar *lamentables escenas*, y dispuesta la Junta á hacer cualquier sacrificio en bien del orden público ha tomado la disposicion siguiente:

»Cualquiera persona *que se encuentre* cometiendo actos reprobados por las leyes y turbando el orden será puesta á disposicion de los tribunales y juzgada con todo el rigor de las mismas.

»La Junta recomienda el orden á este vecindario y espera que cualquiera que rinda culto á la libertad se apresurará á denunciar á *aquel* que cometiendo desenfrenados abusos, se hace indigno del nombre que tan bajamente mancha, seguro de que la Junta está dispuesta á usar *todo* el mas excesivo rigor contra los que así faltasen á sus deberes.

»Palma 2 de Octubre de 1868.—El Presidente, Mariano de Quintana.—P. A. de la Junta.—Ramon Ballester. Secretario.»

JUNTA PROVISIONAL DE GOBIERNO

DE LAS BALEARES.

(3º BANDO)

«Habiéndose repetido *escenas desagradables* que tienen consternada á toda la gente honrada y liberal de esta ciudad y resuelta la Junta á *reprimirla* con mano fuerte y á todo trance, ha dispuesto lo siguiente:

ARTÍCULO ÚNICO.

»Desde las dos de esta tarde se disolverán todos los grupos por la fuerza armada á cuyo fin tiene la Junta dadas las instrucciones convenientes á la autoridad encargada de ejecutarlas.

»Mallorquines:

»La Junta confia en que todas las personas honradas y sensatas cooperarán á que no tenga que apelar á medidas tan severas.

»Palma 2 de Octubre de 1868.—(Signen las firmas de todos los que componian la Junta.)

Document núm. 6

Arxiu del Tribunal Superior de Justicia de Balears

Lloc i data: Inca, 22 de setembre de 1869

Assumpte: tramesa de la causa formulada contra Bartolomé Ferriol

*Juzgado de Instrucción
del partido de Inca Año 1869*

CRIMINAL

Causa formulada contra Bartolomé Ferriol como promovedor de desordenes públicos.

Se remite en este día a la Excma Audiencia del Territorio en consulta de la sentencia definitiva del día 20 de este mes, compuesta de una pieza con 102 folios útiles.

Inca veinte y dos de Septiembre de mil ochocientos sesenta y nueve.

Vº Bº

(signatura il·legible)

(una altra també d'il·legible)

Document núm. 7

Arxiu Històric Municipal d'Inca

Lloc i data: Inca, 8 d'octubre de 1868

Assumpte: part final de l'acta de la sessió en què es dona compte de l'ordre segons la qual han de partir d'Inca els Carrabiners

También se dio cuenta de otro oficio del Capitan comandante de carabineros del puesto de esta villa fecha ocho de los corrientes, en que participa que el Sore Comandante Jefe de la comandancia, le previene que por disposición del Excmo. Sor Capitan General, la fuerza de esta comandancia pase inmediatamente a ocupar los puestos que antes tenían, y que con este motivo se marchava mañana: Y en su vista el Ayuntamiento acordó decir á dicho capitan, que para el resguardo de los muchos presos que existen en la carcel de este partido, y para su seguridad convenia permaneciera a disposicion del Ayuntamiento una fuerza de veinte y cinco hombres y que para salvar la responsabilidad de dicho Capitan se pasase comunicacion al Sore Gobernador de la provincia para que por su conducto este acuerdo llegue a noticia del Excmo. Sor Capitan General.

El Ayuntamiento en vista de las precipitadas disposiciones: acordó se cumpliesen en la parte que le corresponden.

Y no ofreciendose cosa alguna mes de que tratar se levantó la sesion firmandose esta acta y certifico.

Juan Coll Alcalde
(rubricat)

Domingo Alzina
(rubricat)

Jorge Reus
(rubricat)

Antonio Mª Vic
(rubricat)

Jayme Bennassar
(rubricat)

Jose Castelló
(rubricat)

Document núm. 8

Arxiu Històric del Regne de Mallorca

Lloc i data: Inca, 23 d'octubre de 1868

Assumpte: sol·licitud del jutge d'Inca de traslladar a Palma alguns dels presos atesa la reduïda presó d'Inca

(Hi ha un segell ovalat
i en tinta que diu:
«El juez de primera instancia
de Inca». En el centre, l'escut
d'Espanya)

Tengo el honor de poner en conocimiento de V.S. que la carcel de este partido efecto de sus malas condiciones no me ofrece la seguridad apetecible, mayormente si se atiende al excesivo número de presos que ho se encierran en dicho establecimiento, parte de los cuales no cabiendo ya en el recinto de la car-

cel ha sido preciso trasladarlos á otras habitaciones del convento de Santo Domingo en donde aquella se encuentra. Debo advertir a V.S. que gran parte de aquellos esperan el fallo definitivo de esa Superioridad en donde penden en consulta ó apelacion las causas contra ellos sustanciadas.

Las circunstancias antes referidad y las quejas que me ha dado el alcalde del establecimiento unidas á la agitacion producida entre ellos dias pasados, obligaron al alcalde de este pueblo á disponer su custodia por algunos individuos de la fuerza de Carabineros, pero como este remedio quizas no pueda subsistir por mucho tiempo, me apresuro á elevar al Superior conocimiento de V.S. por si tiene á bien disponer la traslacion á las cárceles de esa Capital de aquellos individuos cuyas causas penden en consulta ante ese Superior Tribunal, quedando a disposicion de este juzgado ó para que se digne acordar lo que estime mas procedente, debiendo así mismo hacer presente que en la actualidad son cuarenta y seis los presos que hay en la carcel de este partido, esperando se aumente el número de un dia a otro y que en realidad no pueden albergarse mas de veinte á veinte y cuatro en buenas condiciones higienicas y con la seguridad debida.

Dios guarde á V.S. ms. as. Inca 23 de Octubre de 1868

Jose Lopez Vazquez
(rubricat)

Al Y. S. Regente de la Exma. Audiencia Territorial

FONTS D'AQUESTA MONOGRAFIA

Arxiu del Regne de Mallorca. Reial acord anys 1868-69
 Arxiu del Tribunal Superior de Justícia. Lligalls dels anys 1868-69
 Arxiu històric Municipal d'Inca. Llibre d'actes de les sessions dels anys 1868-69
 Arxiu del Servei Històric Militar

Hemeroteques

Biblioteca Pública de Mallorca
 Biblioteca Municipal de Palma

Diaris consultats:

- *El Juez de paz* (anys 1868-69)
- *El Iris político del pueblo* (anys 1868-69)
- *Diario de Palma* (anys 1868-69)

Bibliografia

- ARIAS FERNÁNDEZ, D. *La llave sobre el Pronunciamiento de Palma de 1868*
 — *Los hombres funestos*, 1869
- BIBILONI CORRÓ, M. *La Revolución de Septiembre en Mallorca, 1871*
- CIERVA, R. de la. *Historia militar de España*
- DURAN PASTOR, M. «La Revolución de 1868». A: Pasarius, M. (ed.) *Historia de Mallorca*
- LAFUENTE, M. *Historia General de España*
- LLABRÉS BERNAT, J. *Noticias y relaciones históricas de Mallorca*
- RODRÍGUEZ CODOLÁ, M. *Historia de España*

Col·lecció de bans

Biblioteca de la Fundació Bartolomé March